

از باهم زیستن تا بهتر زیستن

حدود 90 میلیون نفر در جهان نیازمند خدمات توانبخشی هستند...

حدود 90 میلیون نفر در جهان نیازمند خدمات توانبخشی هستند

از باهم زیستن تا بهتر زیستن

جام جم آنلاین: بنی آدم اعضای یکدیگرند.... حداقل در هفته سازمان بهزیستی! سازمان بهزیستی کشور در بیست و چهارم تیر ۱۳۵۹ تشکیل شد که از آن پس از 25 تا 31 تیر در کشور هفته بهزیستی نامیده می‌شود.

هفته بهزیستی زمانی است که یادآوری شود باید دست به دست هم بدهیم و به کمک افرادی برویم که به کمک‌هایی ما نیاز دارند تا بتوانند زندگی کنند. شعار امسال این هفته به زیستن با جهاد توانمندسازی است. این هفته زمان مناسبی است تا توجه بیشتر افکار عمومی به گروه‌های آسیب‌پذیر و خدمات بهزیستی جلب شود. هفته‌ای که به ما یادآوری کند هنوز صدای آرام گام برداشتن مردی که آهسته آهسته از کوچه‌های کوفه با کوله‌باری از غذا و آذوقه عبور می‌کند تا دل یتیمی را شاد کند و دستی از روی مهر بر سر او بکشد، می‌آید. هفته‌ای که باید به ما یادآوری کند بنی آدم اعضای یکدیگرند...

بهزیستی مجموعه متشکلی از تدابیر، خدمات، فعالیت‌ها و حمایت‌های غیربیمه‌ای است که به منظور بسط رحمت اسلامی جامعه و حفظ ارزش‌ها و کرامات والای انسانی، با تکیه بر مشارکت‌های مردم و همکاری‌های نزدیک سازمان‌های ذی‌ربط در جهت گسترش خدمات توانبخشی، حمایتی، بازپروری و پیشگیری از معلولیت‌ها و آسیب‌های اجتماعی و کمک به تأمین حداقل نیازهای اساسی گروه‌های کم بهره عمل می‌کند.

تأمین و عرضه خدمات مربوط به معلولین جسمی، ذهنی، روانی و اجتماعی قابل توانبخشی و غیرقابل توانبخشی از طریق نگهداری و مراقبت از آنان در واحدهای مناسب در سطح ارگان‌های مرکزی و استانی سازمان، بررسی مناطق و ارزیابی واحدهای حمایتی و توانبخشی شبکه‌های کشور به منظور بسط و گسترش کمی و کیفی خدمات، تعیین و اعلام ضوابط اجرایی و کنترل عرضه خدمات حمایتی و توانبخشی جهت واحدهای تابعه و سایر مؤسسات غیردولتی در چارچوب وظایف سازمانی، تعیین و پیشنهاد ضوابط و میزان سرانه حق عرضه خدمات بهزیستی توسط واحدهای استانی سازمان و سایر مؤسسات خدمت‌دهنده غیردولتی و همچنین تعیین سهم خدمت‌گیرندگان، پرداخت‌های نقدی و غیرنقدی به افراد و گروه‌های نیازمند و کمک به تأمین حداقل هزینه زندگی آنان طبق مقررات، تشویق و ترغیب مردم و افراد علاقه‌مند جهت مشارکت عمومی در فعالیت‌ها و خدمات مراکز بهزیستی و ایجاد امکانات و شرایط لازم در این مورد با استفاده از نیروهای خودیاری مردم تنها قسمتی از وظایف متعددی است که سازمان بهزیستی به عهده دارد.

پس از آسیب

توانبخشی، کارکرد پس از آسیب بهزیستی محسوب می‌شود. در واقع توانبخشی کمکی به معلول برای رسیدن به حداکثر توانایی‌های خود است. به زبان ساده، توانبخشی دربرگیرنده اهداف معین برای کاستن ازتاثیر ناتوانی، توانمند ساختن فرد برای رسیدن به استقلال و حضور در اجتماع، خودگردانی و کسب زندگی با کیفیت بهتر است. توانبخشی نه تنها شامل آموزش به افراد دارای ناتوانی و معلولیت است، بلکه مداخلاتی را در نظام‌های عمومی جامعه به منظور تطابق و مناسب‌سازی محیط، تدارک حمایت از حقوق انسانی و توانمندسازی آن انجام می‌دهد. میزان تخمینی افرادی که در هر زمان نیاز به خدمات توانبخشی دارند حدود ۱/۵ درصد جمعیت است که این تعداد در تمام دنیا حدود ۹۰ میلیون نفر تخمین زده می‌شود. تعداد معلولین در هر جامعه‌ای حدود ۷ تا ۱۰ درصد جمعیت تخمین زده می‌شود، اگر چه آمار کشورهای مختلف از ۴ تا ۲۰ درصد است. این اعداد نشانگر تعداد زیاد افرادی است که نیازهای آنان برای خدمات توانبخشی، حقوق مساوی و مشارکت کامل برآورده نشده است.

مراقبت بهتر دوره حاملگی باعث افزایش میزان بقای کودکان دچار معلولیت شده است. البته مراقبت‌های بهداشتی مادر و نوزاد باید بیش از این افزایش یابد تا علاوه بر پیشگیری از بیماری‌ها و صدمات، معلولیت کودکان نیز به طور زودرس کشف شود. طول عمر افراد معلول افزایش یافته و این مساله باعث افزایش جمعیت افراد مسن و در نتیجه افزایش افراد معلول در جامعه شده است. شیوع بیماری‌های غیرواگیر باعث تداوم افزایش تعداد افراد مبتلا به بیماری‌های مزمن و معلولیت شده است. همچنین صدمات به علت خشونت، درگیری‌ها و حوادث ترافیک نیز زیاد شده است.

افراد معلول در تمام جوامع طول عمر بیشتری نسبت به گذشته پیدا کرده‌اند و نتیجه این مساله، نیاز بیشتر به خدمات توانبخشی بوده که تا به حال برآورده نشده است. به طور سنتی در جامعه برای برآورده کردن نیازهای توانبخشی کار زیادی انجام نشده و گسترش محدود این‌گونه خدمات باعث وابستگی به مؤسسات خصوصی شده است. البته گسترش فعلی این‌گونه خدمات به شکلی

است که افراد معلول را قادر می‌سازد تا مستقل تر زندگی کرده و در جامعه مشارکت بیشتری داشته باشند. اگر جامعه بتواند تسهیلات لازم را تامین کند که معلول مشکلات حضور در جامعه را نداشته و قدرت استفاده از وسایل توانبخشی را داشته باشد، با موانع شهری روبه‌رو نشود، مشکل عبور و مرور نداشته باشد، در فعالیتهای گروهی شرکت نماید و... دیگر آن فرد معلول نیست.

شاید برای بسیاری توانبخشی به معنای خدمات پزشکی باشد. اما در حقیقت خدمات توانبخشی به‌طور عمده در 3 حوزه توانبخشی اجتماعی، توانبخشی حرفه‌ای و توانپزشکی ارائه می‌شود. خدمات توانبخشی اجتماعی مانند مناسب‌سازی محیط شهری و اماکن عمومی، مناسب‌سازی محیط مسکونی معلولان، خدمات مشاوره و راهنمایی از طریق روان‌شناسی و خدمات آموزشی پیش‌دبستانی جهت کودکان دارای معلولیت شدید است. خدمات توانبخشی حرفه‌ای یعنی راهنمایی حرفه‌ای، آموزش حرفه‌ای و نیز گزینش حرفه مناسب که برای مدد دادن به معلولان به منظور پیدا کردن و حفظ شغل در نظر گرفته شده است.

نکته: هماهنگی کمیته امداد، آموزش و پرورش شهرداری‌ها، کانون اصلاح و تربیت، نیروهای انتظامی، صدا و سیما و دیگر نهادها با سازمان بهزیستی باعث می‌شود آسیب‌های اجتماعی کاهش یابد
آموزش فنی و حرفه‌ای در کارگاه‌های تحت پوشش سازمان، معرفی جهت آموزش فنی و حرفه‌ای به خارج از سازمان، ارائه خدمات سنجش علایق شغلی و استعداد حرفه‌ای - روان‌سنجی و غیره، آموزش مهارت‌های سازگاری اجتماعی و ارتباطی و ارتباطات مستمر بین سازمانی و خارج از دستگاه‌های دولتی برای فراهم کردن زمینه اشتغال معلولین از جمله اقدامات این حوزه محسوب می‌شود.

خدمات توانپزشکی شامل خدمات پزشکی و توانبخشی بوده و این خدمات در جهت خودکفایی معلولین است. خدمات توانپزشکی در کلینیک‌های توانبخشی به صورت تیمی انجام می‌شود و علاوه بر پزشک که کارهای درمانی را انجام می‌دهد، بر طبق نیاز معلولین، گروه‌های دیگر توانبخشی در تیم شرکت می‌نمایند. این گروه‌ها شامل فیزیوتراپی، کاردرمانی، گفتاردرمانی، شنوایی‌شناسی، ارتوپدی فنی، پرستاران و روان‌شناسان هستند.

در خدمات توانپزشکی از وسایل ساده و پیشرفته جهت توانبخشی معلولین استفاده می‌شود.

وسایل کمک توانبخشی مانند سمعک، ویلچر، عصا (زیر بغل، آرنجی)، تشک مواج... و نیز گاهی جهت ارتقای فعالیت از اورتزها و پروتزها (مانند کفش طبی، انواع بریس‌ها، اندام مصنوعی و...) در این قسمت استفاده می‌شود.

سازمانی با آینده مبهم

در آغاز انقلاب اسلامی، تاکید بر توسعه عدالت در توزیع منابع و خدمات‌رسانی همه جانبه توسط دولت، شکل‌گیری نهادهای مختلفی را به دنبال داشت.

به ابتکار شهید فیاض بخش، با مصوبه شورای انقلاب اسلامی در سال 1359 در جهت تحقق مفاد اصول سوم، بیست و یکم و بیست و نهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، سازمان بهزیستی تشکیل شد. این نهاد از تلفیق 13 سازمان و نهاد دولتی و غیردولتی به منظور حمایت‌های گوناگون از کودکان نیازمند، زنان و کودکان بی‌سرپرست و نیز عرضه خدمات توانبخشی به معلولان جسمی و ذهنی، مبتلایان به بیماری‌های صعب‌العلاج، معتادان و ناسازگاران اجتماعی و همچنین پیشگیری از معلولیت‌ها و آسیب‌های اجتماعی و غیره با توجه به حفظ ارزش‌ها و کرامات والای انسانی و تکیه بر تعاون و همیاری مردم نیکوکار و همکاری‌های نزدیک روحانیون متعهد و سایر طبقات دلسوز کشور تلاش می‌کند.

فعالیت سازمان بهزیستی کشور در اوایل تاسیس آن به نحوی بود که رئیس آن وزیر مشاور بود و در کابینه حضور داشت، اما بعد این ساختار تغییر کرد و سازمان بهزیستی در مجموعه وزارت بهداشت قرار گرفت.

از سال 64 که وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی تشکیل شد تا سال 83 که وزارت رفاه و تامین اجتماعی شکل گرفت، سازمان بهزیستی کشور به عنوان یک سازمان زیر مجموعه وزارت بهداشت فعالیت کرد، اما به علت انبوه مشکلات و گرفتاری‌های این وزارتخانه در عمل، مسائل سازمان بهزیستی کشور مغفول بود و کمتر صدای مسوولان بهزیستی و گروه تحت پوشش این سازمان به گوش مسوولان عالی‌رتبه کشور می‌رسید. در سال 1384 با تشکیل وزارت رفاه و تامین اجتماعی و الحاق بهزیستی به این وزارتخانه امید می‌رفت وضعیت سازمان نیز بهبود یابد. اکنون نیز با ادغام وزارت رفاه و کار هنوز مشخص نیست چه آینده‌ای در انتظار این سازمان است و آیا اساساً این سازمان وجود خارجی خواهد داشت یا وظایف آن به سایر نهادها محول خواهد شد.

چالش‌هایی برای بهزیستی

در حال حاضر، سازمان بهزیستی در حوزه‌های فعالیت خود با چالش‌های مختلفی روبه‌روست. افزایش جمعیت، افزایش جمعیت جوان کشور و وضعیت اقتصادی کشور باعث گسترش پدیده‌های مختلفی شده که همگی تحت عنوان آسیب‌های اجتماعی طبقه‌بندی می‌شوند. افزایش اعتیاد و معتادان، کودکان بد سرپرست یا بی‌سرپرست، زنان خیابانی، زندانیان، افزایش بزهکاری، فرار دختران و پسران، گسترش روز افزون سالمندی و تعداد سالمندان، افزایش تعداد معلولان شناخته شده و درخواست‌های آنان و خانواده‌هایشان برای دریافت خدمات توانبخشی و اجتماعی، مناسب‌سازی محیطی و نگرشی برای پذیرش این گروه از معلولان در جامعه، موضوع اشتغال معلولان موضوعات مهمی هستند که عدم توجه جدی بدان‌ها موجب به وجود آمدن چالش‌های اساسی در این حوزه خواهد شد.

در مقابل اقداماتی چون توسعه تشکلهای غیردولتی، طراحی برنامه‌های توانبخشی مبتنی بر جامعه، انجام برنامه‌های غربالگری و پیگیری در زمینه‌های نابینایی، ناشنوایی، کم توانی ذهنی و پیشگیری از حوادث فرهنگ‌سازی در جهت جلوگیری از کودک آزاری، فرار دختران و پسران، اعتیاد، بزهکاری و طلاق... از جمله تمهیداتی هستند که برای مبارزه با این چالش‌ها یا به حداقل رسانیدن آنها اتخاذ شده است.

در جستجوی فردایی بهتر

فردایی بهتر، فردایی که جامعه عاری از آسیب‌های اجتماعی باشد. جامعه‌ای که معتاد نداشته باشد و طلاق، تکدی‌گری، فحشا و... در کمترین حد خود باشد. این جامعه شاید آرمانی باشد اما اگر به امید سازمان بهزیستی برای ساختن چنین جامعه‌ای باشیم قطعاً دست نیافتنی است.

در شرایط عادی و فقط برای انجام امور روزمره و نه ارتقای سطح جامعه سازمان بهزیستی نیاز به همکاری دیگر سازمان‌ها دارد. هماهنگی کمیته امداد، آموزش و پرورش، شهرداری‌ها، کانون اصلاح و تربیت، نیروهای انتظامی، صدا و سیما و دیگر نهادها با سازمان بهزیستی باعث می‌شود آسیب‌های اجتماعی کاهش یابد.

علی اخوان بهبهانی / جام جم